

LEVEN EN WERKEN VAN GASTON DURIBREUX ROMANCIER VAN DE VISSERIJ

Sinds enige maanden publiceren we in dit blad bijdragen over markante, historische figuren die de Vlaamse visserij voortgebracht heeft. Daarin kwamen al een visser aan bod (Arseen Blondé), verschillende reders (Aspesslagh, Bauwens, Baels) en een pastoor (paster Pype). Tijd om er een intellectueel aan toe te voegen, de schrijver Gaston Duribreux (°1903 - †1986).

Duribreux werd op 28 mei 1903 in Oostende geboren, in een familie die uit Frans Vlaanderen afkomstig was. Middelbare onderwijs volgde hij aan het O.-L.-Vrouwecollege. Daarna trok hij naar het buitenland om er zich te bekwamen als hotelier. Hij verbleef daarvoor een jaar in Duitsland en drie jaar aan de Franse Riviera. In 1928 vestigde hij zich in Mariakerke-Oostende waar hij het goed gereputeerde hotel Miramar exploiteerde. Die naam (Miramar betekent Spiegel van de zee) leende hij van het groot hotel aan de Azurenkust waar hij zijn beroepskennis perfectioneerde.

Het is bekend dat kusthoteliers destijds buiten het zomerseizoen maar weinig om handen hadden. In de zomer verzorgde Gaston Duribreux zijn klanten en de rest van het jaar schreef hij romans. Oorspronkelijk begon hij in het Frans te schrijven, maar nadat hij aangevoeld had dat hij de Vlaamse vissers onmogelijk in het Frans kon laten converseren, schakelde hij over op het Nederlands.

Uiteindelijk zal Duribreux zo'n twintig boeken produceren. Daarin gaat het veelal over de gevolgen van de oorlog op de menselijke psyche, het katholieke geloof en de worsteling van de diepgelovige mens met goed & kwaad en ten slotte ook over de visserij. Soms zijn deze drie thema's in eenzelfde boek terug te vinden, dat is met name het geval in zijn vissersromans. Voor die romans kreeg hij in 1947 overigens al de Lode Baekelmansprijs⁽¹⁾

Overzicht

Vanaf zijn eerste werk, dat onder het pseudoniem Jan van Wieren verschijnt, **Karoen in 't aanschijn van de zee** (1934), worden de thema's van de schrijver zichtbaar: de kwelling van de oorlog; de tegenstelling tussen zee en land (die bij

Duribreux ook symbolisch is); het katholieke geweten; de zee als zuiverend element, tegengesteld aan de mens die zich vechtend van de chaotische zee losmaakt om (vooral in zijn ziel) orde te vinden.

De mannelijke figuren, vissers zowel als andere, in zijn boeken zijn gekweldde figuren, zoals de schrijver er ongetwijfeld ook een is. Maar wie gekweld wordt is nog geen zwakkeling. Centraal in zijn boeken *'staat de Noordzevisser, d.i. de harde, strijdbare man, die slechts zichzelf overmag te bevestigen in de dagelijkse worsteling tegen de uiteraard onoverwinbare heerseres: de zee.'*⁽²⁾

Bruun is de eerste roman die hij onder zijn eigen naam schrijft. Het blijkt uiteindelijk ook een van zijn beste boeken te zijn en hij ontvangt er in 1942 de debuutprijs van de provincie Antwerpen voor.

's Nachts, tijdens de visvangst betuigen de zwijgzame vissers uit het duinengebied van de Westhoek hun trouw aan de zee. In het boek ontmoeten we Bruun, Prosje, De Boenke en Ko den Halven. Ze strijden tegen een nachtelijk tempeest in

bladzijden die aan de buitenlandse grootmeesters van het genre (Conrad, Masefield...) laten denken. De mannen staan in het aangezicht van de dood en hebben alleen maar God als steun. Maar de strijd gaat door eens ze aan land zijn. De vissers van Duribreux staan model voor 'de strijdende mens' die zijn bestemming niet kan ontlopen.

Zo gekweld als Duribreux' mannen zijn, zo zuiver zijn de vrouwen, mysterieus en door de man maar moeilijk te doorgronden. Zo is ook Anna uit **De laatste visschers** (1940). In dat boek staat een sociaal verschijnsel centraal: jongeren hebben geen oor meer voor de lokroep van de zee en zoeken hun heil liever in landbouw die uitgeoefend wordt in de arme zandgrond van de Westhoekduinen. Het veroorzaakt de nodige conflicten met de oudere generatie die de zee trouw wil blijven.

In 1941 publiceert Duribreux **Derina**, zijn eerste roman die zich niet in het vissersmilieu afspeelt, maar het hoofdpersonage Derina is wel de dochter van een zeeofficier. De schrijver laat zich goed gaan. Zijn heldin worstelt met de echtelijke trouw, maar wordt uiteindelijk van 'de zonde' weerhouden. Eens de begeerte overwonnen is, ebt de zonde met de deinende dreiging weg.

Met **De roeschaert** (1943) zitten we weer in de visserij. Het sneeuwt en Manjerik kan daardoor niet uitvaren. De roeschaert (een kwade geest die de zeelieden aan de kust zit op te wachten) blaast hem wraakgedachten in. Hij wil afrekenen met visser Ghouwy die lang geleden zijn vader vermoord heeft. Uiteindelijk komt de moordenaar in het water om.

De bron op den berg (1945) is geen vissersroman, maar gaat daarom niet minder over de tweespalt van zee en land, het vaste en het vloeibare. Irma, een vissersdochter, verlaat de zeekant met de landman Benoo Spetebroodt. Benoo mag dan wel geen visser zijn, net als de figuren uit de eerdere boeken is hij evengoed een rusteloze mens die zijn kwellingen maar niet kwijtgeraakt. Benoo wordt gedood door de 'kommiezen' en weduwe Irma groeit uit tot een trotste, zwijgzame moederfiguur. Ze strijdt voor haar bron op de berg, het enige water dat zij, kind van de zee, nog bezit. Duidelijk is dat de bron hier voor Duribreux de zee vervangt als geestelijke krachtbron.

De door Scriptorum Catholici bekroonde roman **De grote hemme** (1950) verscheen eerst als feuilleton in De Standaard. In het boek verlaat Duribreux weer de visserij. Het is een oorlogsverhaal. Gusta staat er alleen voor in de hoeve uit de titel van het boek. Kan zij zich 'zuiver' houden naarmate de avances van de Duitse militairen toenemen?

Is de visserij voor Duribreux uitgeput als inspiratiebron? Neen, want in 1951 verschijnt **Het gouden zeil** dat hetzelfde thema behandelt als het eerder verschenen **De laatste visschers**: het conflict tussen een jonge visser (Bens Bonjé) die voor een leven aan de wal kiest tegenover de oude visser (in dit geval zijn vader) die de zee trouw wil blijven.

Gaston Duribreux wisselt het schrijven van vissersromans af met ander werk dat evenwel langzaam de overhand zal krijgen, maar zover zijn we nog niet. **De zure druiven** (1952) is een oorlogsroman, maar in 1953 verschijnt **Tussen duivel en diepzee**, weer een vissersroman. Dat boek krijgt de Vlieberghprijz van het Davidsfonds en de vijfjaarlijkse prijs van de provincie West-Vlaanderen. De thematiek is verwant met **De zure duiven**, maar dan in het vissersmilieu.

De innerlijke verscheurdheid van stuurman Degraeve wordt veroorzaakt door de oorlog, maar de littekens die het oorlogsgeweld in zijn ziel gekerfd heeft, transformeert hij tot waarden die hem stimuleren 'om steeds in de natuur te overwinnen wat hij het meest vreest'. Dat is dan zowel de woeste zee als het menselijk tekort. Hij vervult zijn plicht tot aan de uiterste grens van zijn vermogen. Dat is ook wat de katholieke mens volgens Duribreux hoort te doen, zo valt tussen de lijnen te lezen: niet plooiën voor de frivole moderniteit! Tegelijk beseft Degraeve, ook typisch voor Duribreux, dat hij als mens gefaald heeft.

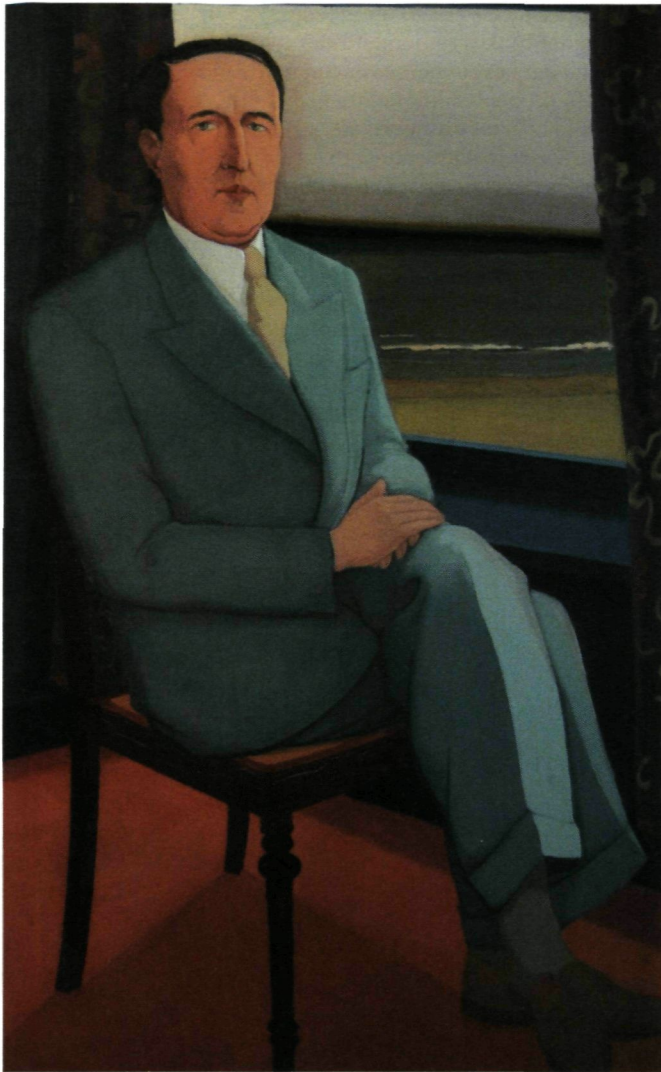
In **Schipper Jarvis** (1954) ontmoeten we een gewezen oostfrontstrijder (ook weer iemand die gehavend uit de oorlog komt) die het bevel voert over een nauwelijks zeewaardige visbak. In dit boek komt het thema van de godgelovigheid bijzonder sterk tot uiting, zo sterk zelfs dat de teksten ongelooftwaardig zijn wanneer Duribreux ze in een vissersmond legt: *'Ik geloof in God als enkelvoudige vaste waarheid, niet omdat ik zijn bestaan bewijzen kan, maar omdat de zekerheid van God in mij vastgeankerend zit, deel uitmaakt van mijn substantie, en ik weiger, halsstarrig en eigenzinnig, wat buiten deze, aan mijn vezels verbonden, godszekerheid ligt. In mijn gehele zijn is God. Ik kan niet anders'*. Moeilijk te aanvaarden is het dat een visser de dingen zo formuleert, ze lijken eerder thuis te horen op de preekstoel, maar het citaat maakt wel duidelijk dat de schrijver het hoe langer hoe meer een plicht vindt om zijn eigen conservatieve visie op het geloof uit te dragen.

Dat gebeurt dan ook in de drie daaropvolgende boeken. Twee daarvan zijn parabels: **De parabel van de gehate farizeeër** (1955) en **De parabel van de geliefde tollenaar** (1956) en het derde is de roman **Kantwerk en zwanen** (1958). Die roman gaat ten volle over de thematiek van zonde en straf, schuld en boete, problemen die volgens Duribreux niet door de mens kunnen opgelost worden.

Is de visserij voor Duribreux inmiddels als inspiratiebron uitgeput? Daar lijkt het inderdaad op. Zijn volgende roman **Het wrede spel** (1960) speelt zich wel af in een Vlaams kustdorp, maar zonder dat er vissers in het spel zijn. Ook hier weer vinden we nasleep van de oorlog weer en het worstelen met het menselijk tekort.

Het wrede spel zou overigens het op een na laatste werk van Duribreux worden. Duribreux laat de pen daarna tien jaar lang liggen. Waarom? Blijkt dat de conservatieve Duribreux zich maar moeizaam kan verzoenen met de losse zeden die de nieuwe tijden met zich meebrengen. Dat komt eerder al tot uiting in hoger vermeldde **Parabel van de gehate farizeeër**. Daarin laat hij een figuur zeggen: *'[D]e ijveraars van de godsdienst moesten er zich voor wachten het geloof aan de losse zeden van de maatschappij aan te passen.'* Het personage vertolkt daarmee de mening van de auteur. In 1971 zegt Duribreux daarover:

'Ik heb me in die jaren gevoeld als een gekwetst dier, dat in zijn hol terugkeert en langzaam zijn krachten herstelt. Na tien jaren voel ik me teruggedreven uit dat hol. Door verontwaardiging. Ik ben een volkomen geëngageerd schrijver met 'n eindeloze kwetsbaarheid. De richting die de Kerk aanneemt doet me pijn en ik verzet me tegen die richting met al m'n gaafgebleven weerbaarheid.'⁽³⁾
De losse zeden die hij rond zich ontwaart, vindt hij maar

niets. Dat blijkt ten volle uit zijn laatste boek **Ballade van de hopeloze zuiverheid** (1971) waarin de dochter van de dorps-onderwijzer sterft omdat zij haar zuiverheid niet wil prijsgeven. Liever dood dan bloot!

Gaston Duribreux, die meer dan welke andere Vlaamse schrijver verhalen over de visserij geschreven heeft, komt in zijn totale oeuvre naar voor als een getormenteerde persoonlijkheid, 'bezeten door een kuisheidsfanatisme wellicht een trauma uit zijn jeugd.'⁽⁴⁾ Het is dan ook niet moeilijk om ons voor te stellen dat hij in de morele verschuivingen die de sixties kenmerken - vrijheid, blijheid! - het werk van de duivel herkent. Of van de Roeschaert.

Flor Vandekerckhove

(1) De Lode Baekelmansprijs is een Vlaamse literatuurprijs die van 1940 tot 2000 driejaarlijks werd toegekend aan een in het Nederlands geschreven werk van een Belgisch schrijver dat verband houdt met de zee. De prijs is gesticht door het Comité Lode Baekelmans en wordt toegekend door de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde in Gent.

In 2003 werden de prijzen van KANTL gereorganiseerd en werden nieuwe vijfjaarlijkse prijzen toegekend. Gelauwerd werden: 2000 - Bart Plouvier voor *Het gemis*; 1997 - Paul Demets voor *De landsheer van de Lethe*; 1994 - Bart Plouvier voor *De kleuren van de zee*; 1979 - Werner Pauwels voor *Ik beware al die vare*; 1976 - Fred Germonprez voor *Haaien op de kust*; 1967 - Andries Poppe voor *Als een grote dooie vis*; 1964 - Karel Van Isacker voor *De Antwerpse dokwerker 1830-1940*; 1958 - Libera B. Carlier voor *Duel met de tanker*; 1958 - Albert Van Hageland voor *De magische zee*; 1955 - Daniël Rosseels voor *Windkracht 11*; 1952 - Oswald Valcmar voor *De Marina vaart*; 1946 - Gaston Duribreux voor *De laatste visschers. Storm op de kust*; 1943 - Karel Jonckheere voor *Cargo*.

(2) Paul Hardy in de reeks 'Ontmoetingen', uitgeverij Desclee De Brouwer, 1963.

(3) Gaston Duribreux in *Gazet van Antwerpen*, 29 augustus 1971.

(4) <http://users.skynet.be/fa263248/duribreux/Duribreux.htm>

GARDEC

VJ n.v. Tel. 050 54 45 41
Fax 050 54 58 37

Scheepsherstelling
Afwerking nieuwbouwschepen
Metaalkonstruktie
Draai-, frees- en schaaftwerk
Inox- en aluminiumconstructie
Verhuur telescopische kranen

SDS n.v. Tel. 050 54 51 78
Fax 050 55 03 67

Leveren, plaatsen en herstelling van:
alle dieselmotoren
keerkoppelingen, pompen, compressoren e.a.
DROOGDOK
Schroeven en schroefassen
Las- en leidingwerk

Bureel - Werkplaatsen:
Boomkorstraat 7/8 - 8380 Zeebrugge
GSM 0477/41 20 93
24u / 24u

